

О. В. Будько,
к. е. н., доцент, зав. кафедри обліку і аудиту,
Дніпродзержинський державний технічний університет

МЕТОДИ ОЦІНКИ ЯКОСТІ ОБЛІКОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ

O. Budko,
Ph.D., associate Professor, Head of accounting and audit department,
Dneprodzerzhinsk State technical university

METHODS OF ESTIMATION OF ACCOUNTING INFORMATION'S QUALITY

У статті досліджуються якісні характеристики фінансової звітності та визначаються методи оцінки якості облікової інформації. Проаналізовано якісні характеристики фінансової звітності згідно з вітчизняним законодавством і міжнародною практикою. Визначено систему показників оцінки якості облікової інформації. Запропоновано як метод оцінки якості облікової інформації та фінансової звітності використання експертного методу.

Quality descriptions of the financial reporting are investigated and the methods of estimation of accounting information's quality are determined in the article. Quality descriptions of the financial reporting in accordance with a home legislation and international practice are analysed. The system of indexes of estimation of accounting information's quality is determined. The use of expert method is offered as a method estimation of accounting information's quality and financial reporting.

Ключові слова: якісні характеристики, облікова інформація, фінансова звітність, достовірність, корисність, експертний метод.

Key words: quality descriptions, accounting information, financial reporting, authenticity, utility, expert method.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Ефективне управління підприємством повинно базуватися на достовірній і прозорій системі інформаційного забезпечення. Формування інформації, яка буде базою для прийняття управлінських рішень ґрунтується на її належних якісних характеристиках. За цих умов визначення якості інформації та її оцінки набуває особливого значення.

Проблемам формування облікової інформації присвятили свої роботи такі вітчизняні і зарубіжні вчені, як Ф.Ф. Бутинець, М.В. Ван Бреда, В.В. Євдокимов, А.М. Кузьмінський, Є.С. Соколова, Е.С. Хендріксен та інші [1—6]. Слід відзначити, що вченими приділяється увага визначенню властивостей інформації, що входять до складу її якості [3, с. 22], вимог, яким повинна відповідати інформація [1, с. 94], формуванню якісних характеристик економічної інформації [2, с. 89—99], розробці методологічного забезпечення та інструментарію

комплексної оцінки якості облікової інформації [5, с. 3—51]. В той же час питання теорії і методології оцінки якості облікової інформації повністю не вирішені та потребують подальшого дослідження.

МЕТА СТАТТІ

Метою статті є дослідження якісних характеристик фінансової звітності та визначення методів оцінки якості облікової інформації.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Аналіз визначень дозволив сформулювати поняття якості облікової інформації як сукупності властивостей інформації, які враховують ступінь придатності, можливість і ефективність використання конкретної інформації споживачами з метою розвитку підприємства при оптимальних витратах на формування такої інформації.

Рис. 1. Якісні характеристики фінансової звітності

Якість облікової інформації розкривається через сукупність властивостей або характеристик, які відображають ступінь придатності такої інформації для використання користувачами.

Згідно з Національним положенням (стандартом) бухгалтерського обліку (НП(С)БО) 1 "Загальні вимоги до фінансової звітності" інформація, яка надається у фінансовій звітності, повинна бути дохідлива і зрозуміла її користувачам за умови, що вони мають достатні знання та зацікавлені у сприйнятті цієї інформації [7, с.15].

Фінансова звітність повинна містити лише доречну інформацію, яка впливає на прийняття рішень користувачами, дає змогу вчасно оцінити минулі, теперішні та майбутні події, підтвердити та скоригувати їхні оцінки, зроблені у минулому.

Фінансова звітність повинна бути достовірною. Інформація, наведена у фінансовій звітності, є достовірною, якщо вона не містить помилок і перекручень, які здатні вплинути на рішення користувачів звітності.

Фінансова звітність повинна надавати можливість користувачам порівнювати:

- фінансові звіти підприємства за різні періоди;
- фінансові звіти різних підприємств.

Згідно з міжнародними стандартами щоб облікова інформація та фінансова звітність були корисними, вони повинні відповідати таким якісним характеристикам: доречність (суттєвість, своєчасність, цінність); достовірність (правдивість, переважання суті над формою, обачність, нейтральність, повнота); зрозумілість; співставність (рис. 1) [8].

Вимога корисності інформації полягає у можливості її використання для прийняття обґрунтованих економічних рішень. Ступінь корисності інформації визначається через відповідність її нижченаведеним характеристикам.

Доречність інформації означає її здатність впливати на рішення користувачів. При цьому доречною інформацією вважається, якщо вона є своєчасною, суттєвою та цінною для користувачів.

Своєчасність інформації визначається у її здатності формування та отримання без затримок. Надмірне протрочення подання інформації може привести до втрати її доречності. Щоб забезпечити своєчасність інформації, часто буває необхідним подання її до того, як будуть відомі всі аспекти господарської діяльності на шкоду її надійності. Очікування того моменту, коли стають відомі всі аспекти гос-

подарської операції, може забезпечити високу надійність інформації, але зробити її малокорисною зацікавленим користувачам.

Суттєвою є та інформація, відсутність якої може вплинути на кінцеві рішення користувачів. Суттєвість означає, що необхідно знехтувати незначними моментами, але в той же час відобразити у фінансовій звітності всі суттєві обставини. При цьому розподіл операцій на суттєві та несуттєві є суб'єктивним, а отже є предметом професійного судження бухгалтера.

Цінність інформації обумовлена можливістю її використання для оцінки результатів діяльності підприємства.

Достовірність інформації визначається відсутністю суттєвих помилок. Для цього інформація повинна бути правдивою. Правдиве подання інформації в бухгалтерській звітності засноване на чесності її укладачів та уявленні про те, що вона відображає саме ті операції, факти чи події, які вона повинна відображати, або, як обґрунтовано очікують користувачі, вона повинна надавати саме цю інформацію [9].

Переважання суті над формою передбачає відображення інформації з точки зору економічної суті операції, а не її юридичної форми. Порушення вимоги пріоритету суті над формою призводить до викривлення інформації про активи і зобов'язання підприємства у фінансовій звітності.

При формуванні інформації в бухгалтерському обліку слід дотримуватися обачності в судженнях і оцінках, які мають місце в умовах невизначеності, так щоб активи і доходи не були завищені, а витрати і зобов'язання не були занижені. Згідно з міжнародними стандартами обачність віднесено до якісних характеристик інформації. Проте у вітчизняному обліку ця вимога розглядається як принцип бухгалтерського обліку.

Нейтральність інформації передбачає, що вона не містить упереджених оцінок, тобто є об'єктивною по відношенню до різних груп користувачів і не націлена на раніше заданий результат.

Повнота інформації означає, що вона містить мінімальний, але достатній для прийняття правильного рішення набір показників. Згідно з цією якісною характеристикою, звітна інформація повинна включати дані, які необхідні для істинного відображення операцій. Отже, щоб бути надійною, облікова інформація повинна бути повною з урахуванням суттєвості та витрат на неї.

Якісна характеристика зрозумілості означає, що інформація повинна бути однозначною, чіткою і не містити надлишкової деталізації. Зрозумілість передбачає певний ступінь знань у користувачів фінансової звітності.

Співставність забезпечує можливість користувачам порівнювати інформацію про підприємство в часі та з інформацією інших підприємств. Тому вимір та відображення всіх господарських операцій повинно відбуватися послідовно і відповідати обліковій політиці. Відмінності будуть полягати в обраній обліковій політиці. Для забезпечення співставності необхідно знати облікову політику, її зміни та наслідки цих змін. Це дозволить прослідкувати тенденції щодо фінансового стану та фінансових результатів. Вимір і відображення фінансових результатів від аналогічних операцій та інших подій повинні здійснюватися за методологією, єдиною для всього підприємства і протягом його функціонування, так само як і для різних компаній.

Ці якісні характеристики визначають корисність облікової інформації для користувачів. При цьому завданням бухгалтера є таке їх сполучення, щоб вигоди від інформації переважали витрати на її отримання.

Проте, щоб забезпечити якість облікової інформації та її зростання слід використовувати кількісну і якісну її оцінку. За цих умов оцінка якості облікової інформації розглядається як процес встановлення досягнення системою облікових показників заданого рівня критеріїв.

Використовуючи якісні характеристики облікової інформації, користувач визначає її якість ступенем достовірності (надійності), доречності, зрозумілості, співставності. Кількісний вимір якості облікової інформації слід здійснювати через коефіцієнти [6].

Коефіцієнт доречності (E) буде характеризувати ступінь впливу облікової інформації на управлінські рішення користувачів такої інформації. Якщо всі показники, наведені у фінансовій звітності, можуть бути використані користувачем, то базовим показником доречності буде значення e_0 . Порівнявши фактичне значення показника доречності e_1 з базовим, користувач отримає коефіцієнт доречності (1):

$$E = \frac{e_1}{e_0} \quad (1).$$

Коефіцієнт достовірності (R) буде характеризувати відсутність або наявність суттєвих помилок і викривлень. При цьому, щоб визначити, що показник є достовірним, слід впевнитися, що він розрахований (визначений) у відповідності з нормативно-правовою базою; був здійснений незалежний контроль; якщо в роботі використано роботу експерта, то він є незалежним тощо.

За цих умов буде отримано кількість показників у фінансовій звітності, які не мають жодних помилок і викривлень (r_0). Порівняння фактичного показника r_1 з базовим дасть можливість визначити коефіцієнт достовірності (2):

$$R = \frac{r_1}{r_2} \quad (2).$$

Коефіцієнт зрозумілості (U) забезпечить оцінку можливості користувача самостійно розібратися в розрахунку певного показника. При цьому значення показника u_0 буде означати, що кожний показник звітності відповідає визначеній якісній характеристиці зрозумілості. Порівняння фактичного показника u_1 з базовим дозволить визначити коефіцієнт зрозумілості (3):

$$U = \frac{u_1}{u_0} \quad (3).$$

Коефіцієнт співставності (C) характеризує єдність методології розрахунку показників звітності і попередніх періодів. Базове значення c_0 означає, що всі показники фінансової звітності є співставні. Порівняння фактичного значення показників c_1 , розрахованих з дотриманням умови співставності з базовим, визначає коефіцієнт співставності (4):

$$C = \frac{c_1}{c_0} \quad (4).$$

Слід також мати на увазі, що фінансова звітність складається із звітів, які будуть мати власні значення розглянутих коефіцієнтів. Щоб визначити єдині коефіцієнти, слід використати середньозважену величину коефіцієнтів (5—8):

$$\bar{E} = \sum_{i=1}^n \frac{e_{1i}}{e_{0i}} \quad (5),$$

$$\bar{R} = \sum_{i=1}^n \frac{r_{1i}}{r_{0i}} \quad (6),$$

$$\bar{U} = \sum_{i=1}^n \frac{u_{1i}}{u_{0i}} \quad (7),$$

$$\bar{C} = \sum_{i=1}^n \frac{c_{1i}}{c_{0i}} \quad (8),$$

З точки зору впливу і значення для користувача, кожному показнику слід присвоїти коефіцієнт значимості (вагомості). Тоді, загальна формула визначення ступеня якості облікової інформації буде такою (9):

$$Q = a_1\bar{E} + a_2\bar{R} + a_3\bar{U} + a_4\bar{C} \quad (9),$$

де a — коефіцієнт вагомості показників.

Використання цієї методики передбачає необхідність здійснення великої кількості розрахунків. Тому за певних обставин вигоди від отриманих результатів в порівнянні з витратами на виконання таких розрахунків можуть бути значно меншими, що є недоліком у впровадженні цієї методики в практичну діяльність.

У вітчизняних умовах ведення обліку і складання звітності доцільним буде застосування експертного методу, який використовує окремі елементи методу коефіцієнтів. Експертні оцінки — це думки, судження висококваліфікованих спеціалістів у вигляді оцінок об'єкта в кількісній або якісній формі. Перевагами експертного методу є швидкість отримання результатів і можливість їх оцінки без кількісних показників.

При використанні експертного методу для оцінки якості облікової інформації є виділення окремих елементів якості. Від правильності і доцільності їх використання буде в подальшому залежати об'єктивність оцінки якості облікової інформації.

Надійність облікової інформації гарантована відповідністю нормативно-правовій базі, рівнем кваліфікації бухгалтерського персоналу, рівнем організації облікової роботи, рівнем сучасних інформаційних технологій та наявністю і рівнем системи внутрішнього контролю.

Результати оцінки якості облікової інформації ґрунтуються на використанні лінійної функції, яка залежить від факторних показників, які утворюють результативний показник. Результативним показником при цьому виступає якість облікової інформації, факторні показники — елементи контролю якості, які були визначені вище (10).

$$Q = L + S + O + P + C \quad (10),$$

де L — відповідність нормативно-правовій базі;
 S — рівень кваліфікації бухгалтерського персоналу;

О — рівень організації облікової роботи;
Р — рівень програмного забезпечення;
С — рівень системи внутрішнього контролю

При використанні експертного методу часто використовують десятибальну шкалу порядку. При цьому рівень якості оцінюють як мінімальний (відсутній) (0—2 бали), малий (2—4 бали), середній (4—6 балів), вище середнього (6—8 балів), високий (8—10 балів)

Оскільки кожний елемент у визначенні якості може мати різний вплив, то слід встановити вагу або коефіцієнт значимості елемента (а). Якщо ми вважаємо, що найбільший вплив на якість облікової інформації будуть мати такі елементи як рівень кваліфікації бухгалтерських кадрів і рівень організації облікової роботи, то цим показникам ми присвоїмо коефіцієнт 0,25. Трохи менший, але значний коефіцієнт (0,2) слід присвоїти рівню системи внутрішнього контролю, оскільки від правильно організованої системи внутрішнього контролю залежить оперативне виявлення порушень і помилок. Відповідність нормативно-правовій базі облікової інформації та застосування програмного забезпечення залежить від рівня і компетенції бухгалтера та організації його роботи. Тому цим факторам можна присвоїти вагові коефіцієнти 0,15. Враховуючи вагові коефіцієнти, рівень якості облікової інформації буде визначатися так (11):

$$Q = 0,15L + 0,25S + 0,25O + 0,15P + 0,2C \quad (11).$$

Якщо експертних оцінок за кожним фактором декілька, то береться середнє значення показника ($\bar{L}, \bar{S}, \bar{O}, \bar{P}, \bar{C}$).

У той же час слід виділити недоліки експертного методу, до яких слід віднести суб'єктивізм, можливі погрішності експертизи та суттєві витрати на залучення експертів.

ВИСНОВКИ

Суттєвим проблемним питанням у визначенні якості облікової інформації є необхідність чіткої ідентифікації якісних характеристик облікової інформації. Відсутність чітко розроблених методик оцінки якості облікової інформації має вплив на якість управлінських рішень користувачів. За цих умов користувач не в змозі об'єктивно оцінити ступінь корисності інформації.

Якісна облікова інформація та фінансова звітність забезпечить повноту інформації, виконання вимоги нейтральності, за якої інформація буде неупередженою, обґрунтовану оцінку елементів фінансової звітності для прийняття стратегічних рішень, наявність інформації про конкурентну позицію підприємства, якість продукції, яка впливає на фінансовий стан підприємства тощо.

Отже, застосування якісних характеристик, а також кількісних і якісних методів оцінки якості облікової інформації надає можливість отримати якісну інформацію для складання фінансової звітності, яка забезпечує об'єктивну оцінку фінансового стану підприємства та результатів його діяльності.

Література:

1. Бутинець Ф.Ф. Інформаційні системи бухгалтерського обліку: підручник для студентів вищих навчальних закладів спеціальності 7.050106 "Облік і аудит" / Ф.Ф. Бутинець, С.В. Івахненко, Т.В. Давидюк, Т.В. Шахрайчук. За ред. проф. Ф.Ф. Бутиця, 2-е вид., перероб і доп. — Житомир: ПП "Рута", 2002. — 544 с.
2. Хендриксен Э.С. Теория бухгалтерского учета / Э.С. Хендриксен, М.Ф. Ван Бреда; Пер. с англ. / Под ред. проф. Я.В. Соколова. — М.: Финансы и статистика, 2000. — 576 с.

3. Євдокимов В.В. Адаптивна модель інтегрованої системи бухгалтерського обліку: [монографія] / В.В. Євдокимов. — Житомир: ЖДТУ, 2010. — 516 с.

4. Кузьминский А.Н. Учетная и аналитическая информация в объединении / А.Н. Кузьминский. — Киев, изд. объединение "Вища школа", головное изд-во, 1979. — 96 с.

5. Соколова Е.С. Методология оценки качества учетной информации: автореф. дис. на соискание уч. степени докт. экон. наук: спец. 08.00.12 "Бухгалтерский учет, статистика" / Е.С. Соколова. — Москва. — 2011. — 51 с.

6. Соколова Е.С. Теоретические основы методики формирования системы показателей для оценки качества бухгалтерской (финансовой) информации [Электронный ресурс] / Е.С. Соколова // Известия Тульского университета. — 2009. — № 2. — Режим доступа: <http://cyberleninka.ru/article/>

7. НП(С)БО 1 "Загальні вимоги до фінансової звітності", затв. наказом МФУ від 07.02.13 р. № 73 // Все про бухгалтерський облік. — 2013. — № 55. — С.12—16.

8. Ковалев В.В. Принципы подготовки финансовой отчетности по МСФО [Электронный ресурс] / В.В. Ковалев. — Режим доступа: <http://www.ipnrou.ru/article.php?idarticle=003800>

9. Міжнародні принципи підготовки та складання фінансової звітності [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.dsbrickworks.com/mzhnarodnij-oblk-ta-audit/185>

References:

1. Butinez, F.F. Ivakhnenko, S.V. Davidiyuk, T.V. and Shakhraichuk, T.V. (2002), Informatsiini systemy bukhhalterskoho obliku [Informational systems of accountancy], 2nd ed, PP Ruta, Zhytomyr, Ukraine
2. Hendriksen, E.S. and Van Breda, M.F. (2000), Teoriya bukhhalterskogo ucheta [The theory of accountancy], Finansy i statistika, Moscow, Russia.
3. Yevdokimov V.V. (2010) Adaptivna model integrovanoi systemy bukhhalterskoho obliku [Adaptive model of integrated system of accountancy], ZhDTU, Zhytomyr, Ukraine.
4. Kuzminskiy, A.N. (1979), Uchetnaja i analiticheskaja informacija v obyedinenii [Accountancy and analytical information in combining], Vyshcha shkola, Kyiv, Ukraine.
5. Sokolova, E.S. (2011), "Methodology of estimation of the accounting information's quality", Ph.D. Thesis, Accounting and statistics, Moscow state university of statistics, economy and informatics, Moscow, Russia.
6. Sokolova, E.S. (2009), "Theoretical basis of methods of forming the system of indicators for estimation and quality of accounting information", Izvestija Tul'skogo universiteta, [Online], vol.2, available at: <http://cyberleninka.ru/article/> (Accessed 10 September 2013).
7. National principle (standart) of accountancy (2013), "General requirements to financial reporting", Everything about accounting, vol. 55, pp. 12—16.
8. Web-site of institute of problems of enterprise (2008), "The principles of preparation of financial reporting" // [Online], available at: <http://www.ipnrou.ru/article.php?idarticle=003800> (Accessed 15 October 2013).
9. Financial portal (2010), "International principles of preparation and working out of financial report", available at: <http://www.dsbrickworks.com/mzhnarodnij-oblk-ta-audit/185-mzhnarodn-princzipi-pdgotovki-ta-skladannya-fnansovo-zvtnost-.html> (Accessed 1 November 2013).

Стаття надійшла до редакції 16.12.2013 р.